

Dan Dungaciu este sociolog, profesor la Universitatea din București, coordonator al masterului de Studii de Securitate al aceleiași universități, director al Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale Ion I.C. Brătianu al Academiei Române și președinte al Fundației Universitare a Mării Negre. A fost subsecretar de stat în MAE de la București și consilier pentru integrare europeană al președintelui Mihai Ghimpu, la Chișinău. Are și cetățenia Republicii Moldova, unde a fost distins cu Premiul de Stat „Ordinul de Onoare”.

Dan Dungaciu • Petrișor Peiu

REUNIREA

realități • costuri • beneficii

O EDIȚIE LITERA

București-Chișinău
2017

CUPRINS

IOAN-AUREL POP. <i>Unirea și Reunirea – povara istoriei noastre</i>	7
NICOLAE DABIJA. „Dumnezeu se bucură când frații sunt împreună“	11
<i>Introducere</i>	17

I. BUCUREȘTI-CHIȘINĂU ÎN PRAG DE CENTENAR

Extinderea euroatlantică s-a oprit	21
Eșecul proiectului „Moldova nu e România“	22
După 73 de ani	24
De unde a început discuția? Declarația de independență	25
România și Republica Moldova la începutul anilor 1990. Percepții internaționale	28
America susține reunificarea României cu Republica Moldova	30
Elitele naționale și momentul astral al unui popor	33
Biserica Ortodoxă Română a făcut primul pas	35

II. REPUBLICA MOLDOVA

DIN PUNCT DE VEDERE IDENTITAR

Miturile fondatoare ale Republicii Moldova – managementul percepției	45
Discursul unionist proromânesc	61
Moldovenismul sovietic	62
Discursul polietic și multicultural „națiunea civică“	64
Moldovenismul european	68
Moldovenismul unionist	72
Recensământul din Republica Moldova ca război informațional identitar	74
„Agenda ascunsă a României“, identitate și (geo)politică	85
Chestiunea transnistreană. Ce vrea Rusia?	91
Cele două Transnistrii	93

Unionismul inimii	94
Unionismul minții	97
Evaluări sociologice: Unionismul potențial, unionismul pasiv, unionismul inimii și unionismul minții	101

III. CUM S-A AJUNS AICI?

O CRIZĂ MAI MARE DECÂT CRIZA

Vițelul deștept revine în scenă. Apoi din nou... Europa	111
Ziua cuțitelor lungi la Chișinău. Căderea premierului	118
O criză mai mare decât criza	121
Alegerile prezidențiale din 2016 – alegeri fără Rusia la Chișinău ..	126
Revenirea la discursul polietic și multicultural. Triumful „națiunii civice“?	134
Chișinăul intră pe axa Moscova–Budapesta	144
România și axa ruso–moldo–maghiară	153

IV. DOMNIA BINOMULUI

Binomul Plahotniuc–Dodon. Cronica unei manipulari de stat	157
Ce trebuie să învețe Maia Sandu de la Vlad Plahotniuc	168
Ruletă rusească la Chișinău cu americanii și europenii	176
Bila rusească a căzut din mână	187

V. PROIECTUL REUNIRII –

O VIZIUNE DE DEZVOLTARE ECONOMICĂ

Republica Moldova – eșecul unei economii fără busolă politică ...	198
Unirea pragmatică. Costurile Reunificării	206
Decalogul expansiunii economice românești în Republica Moldova – Ce facem până Parlamentul de la Chișinău va îmbrățișa ideea Reunificării?	235

ÎN LOC DE CONCLUZII

PIAȚA VICTORIEI DE LA BUCUREȘTI ȘI PIAȚA MARI ADUNĂRI NAȚIONALE DE LA CHIȘINĂU

Apariția unei „noi concepții politice“	256
Mulțimile care fac Istorie	260
Cine ne scrie proiectul de țară?	262
De câți oameni e nevoie în stradă pentru a face Unirea?	263
Bibliografie sumară	264

UNIREA ȘI REUNIREA – POVARA ISTORIEI NOASTRE

Reunirea este un substantiv care exprimă azi un deziderat și se raportează la soarta politică a românilor, deși acest deziderat ar fi trebuit să se fi împlinit de mult. De fapt, dorința de unire politică a românilor s-a realizat în 1918, dar românii nu au știut, nu au putut sau nu s-au căznit destul ca să o păstreze neatinsă peste decenii și peste secole. În 1940, jumătate din Transilvania (cu majoritate românească) a fost ocupată de Ungaria și a revenit la România, în mod oficial, abia la 1947, în urma Conferinței de pace de la Paris. În 1940, mai mult de jumătate din vechea Moldovă (partea cuprinsă între Prut și Nistru, nordul Bucovinei, ținutul Herța) a fost ocupată de URSS și, în ciuda unei vremelnice reveniri (1941–1944) între granițele statului român, aceste regiuni au rămas înstrăinate de România până astăzi. Unirea și unitatea au fost însă mereu prezente în suflete, „în minte, în inimă și literatură“, cum ar fi spus George Barițiu.

La începutul secolului al XVIII-lea, principele savant Dimitrie Cantemir – primul cărturar român de valoare europeană și cu conștiință clară de român modern –, scriind în latină și în alte limbi de circulație și cunoaștere internațională, a făcut cunoscute în mediile intelectuale ale lumii unitatea și romanitatea românilor, latinitatea limbii, specificul moldovenilor și al tuturor românilor. Țara Românilor a fost pentru el una și nedespărțită, din vremuri imemorabile, după cum singur mărturisește în prima dintre cele trei „cărți“ din *Hronic* (numite *Prolegomene*), „carte“ în care prezintă o descriere istorico-geografică „a toată Țara Românească (care apoi s-au împărțit în Moldova, Muntenescă și Ardealul) din descălecatul ei de la Traian“. Pentru Cantemir, Țările Românești se numesc

„Daco-Romania“, adică România născută pe teritoriul vechii Dacii, din coloniștii romani chemați cu vremea români. „Muntenii și ardelenii au același grai cu moldovenii“ – spune savantul – și toți se numesc pe sine români, fiindcă sunt curați romani. De la Cantele-mir pornesc și Școala Ardeleană, ca și toată izbucnirea de afirmare culturală națională a românilor din secolul al XVIII-lea, prezentă în toate cele trei țări, de la Blaj la București și din Iași la Râmnic.

Cea mai frumoasă și mai exactă definiție a patriei române tot un moldovean avea s-o dea, anume Mihail Kogălniceanu, cel cu obârșia pe râul Cogălnic, în Basarabia. Pentru el, pe la 1843 (când deschidea cursul de istorie națională la Academia Mihăileană din Iași), patria era „toată acea întindere de loc unde se vorbește românește“, iar „istoria națională“ era „istoria Moldovei întregi, înainte de sfârșirea ei, a Valahiei și a fraților din Transilvania“. Astfel, marele istoric romantic a dovedit că România exista înainte de proclamarea sa oficială în urma deciziei oamenilor politici; el era convins că România dăinuia de când exista limba română, iar limba noastră se născuse – după cum se știe – odată cu poporul nostru.

Lui Eminescu i-a publicat prima poezie Iosif Vulcan, un transilvănean, iar prima răsplătă literară pecuniară tot din Transilvania, mai exact de la Oradea, i-a venit. Iată ce-i scria poetul, la un moment dat, acestui Mecena al său (Iosif Vulcan): „Mult stimat domnule și amice, Mulțumesc pentru onorariul trimis – cel din-tâi pentru lucrări literare pe care l-am primit vodată-n viață. [...] Te asigur că a fost pentru mine o rară mângâiere de-a mă vedea remunerat dintr-un colț atât de depărtat al României, din Oradea-Mare [...]“. Despre România, atunci când era mai obidit, mai revoltat și mai flămând, Eminescu a scris cele mai frumoase versuri. S-a supărat, firește, pe conducătorii răi, de toate etniile, pe prostie și răutate, pe mediocritate și rapacitate. Calitatea de arhitect (în sens spiritual) al României moderne nu i-o poate lua nimeni lui Eminescu. Mort trupește în 1889, poetul nu a apucat să vadă Războiul cel Mare de Întregire a Neamului, nici Mărășeștii, nici adunările de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia, nici dreptatea istorică pe care, în fine, ne-au făcut-o cei mari la Paris, în 1919–1920, recunoscând deciziile democratice ale românilor. Când a trăit Eminescu,

România de pe harta politică europeană avea (după 1878) cam 130 000 de kilometri pătrați, iar la 1918–1920 Regatul României era de aproape 300 000 de kilometri pătrați, exact „de la Nistru până-la Tisa“, cum prevestise marele vizionar. Cu alte cuvinte, Eminescu nu apucase să vadă pe hartă nici măcar jumătate din România reală și nici nu a avut stringentă nevoie. Când a fost la Cernăuți, la Blaj și la Sibiu ori în atâtea alte părți, a pipăit țara aievea și s-a convins că ceea ce avea în suflet corespundea cu geografia și cu etnografia. Când a scris „Dulce Românie, asta ți-o doresc!“, s-a gândit cu siguranță la România rotundă, descrisă în „Doină“, așa cum, în pomenita scrisoare către binefăcătorul său, plasează fără ezitare „Oradea-Mare“ într-un „colț depărtat al României“. Pentru poet – prin urmare –, România exista de mult, ca și pentru Kogălniceanu odinioară (la 1843), ca și pentru atâtea generații de români: patria română era peste tot unde se vorbea românește.

Nicolae Iorga, în spirit eminescian, a scris cele mai frumoase cuvinte în proză despre România și țările ei de demult: „În timpurile cele vechi, românii nu făceau nicio deosebire în ceea ce privește ținuturile pe care le locuiau; pentru dâșii, tot pământul locuit de români se chema Țara Românească. Țara Românească erau și Muntenia, și Moldova, și Ardealul, și toate părțile care se întindeau până la Tisa chiar, toate locurile unde se găseau români. N-aveau câte un nume deosebit pentru deosebitele ținuturi pe care le locuiau și toate se pierdeau pentru dâșii în acest cuvânt mare, covârșitor și foarte frumos, de Țară Românească“. Și adaugă, lămuritor: „Țara Românească a avut odinioară un sens pe care foarte mulți l-au uitat și unii nu l-au înțeles niciodată; ea însemna tot pământul locuit etnograficește de români“. La fel scrisese pe la 1700 Dimitrie Cantemir, când vorbea despre „toată Țara Românească, care apoi s-au împărțit în Moldova, Muntenească și Ardealul“ sau, cu câteva decenii mai înainte, Miron Costin, convins că „numele [nostru] cel drept din moși-strămoși este *român*, cum își cheamă și acum locuitorii din țările ungurești, și muntenii țara lor și cum scriu și răspund cu graiul: Țara *Rumânească*“. Dar la fel scriseseră și gândiseră și Dante, Shakespeare, Cervantes, Goethe, Pușkin sau Petöfi, ca și Gibbon, Mommsen sau Michelet despre țările și popoarele

(națiunile) lor. Marile spirite universale – chiar dacă exprimă idei generale – nu pot reflecta decât epocile și țările lor. Toți marii scriitori ai lumii sunt mai întâi scriitori naționali, fiindcă – chiar și atunci când nu recunosc asta – exprimă chintesența popoarelor lor, specificul local, cel mai adesea specificul național.

Această Țară Românească din suflete a ajuns pentru o clipă de istorie să corespundă cu aceea de pe hartă. Apoi vitregiile au risipit în parte Reunirea de la 1918, obligându-ne să ne reamintim de „repetabila povară” și să reacționăm. După 1989, graiul românesc a revenit și la răsărit de Prut în haina sa latină, s-a proclamat ruperea de URSS, s-a adoptat limba română ca limbă oficială, s-a reintrodus istoria românilor în școli, s-au reasezat în matcă drapelul tricolor, imnul „Deșteaptă-te, române!”, moneda națională, leul etc. Unele dintre acestea au rămas până azi, altele nu, dar sufletul deschis Reunirii a dăinuit. Menirea generației noastre și a celor care vor veni este să facă sau să desăvârșească Reunirea, în acord cu legămintele lăsate de Miron Costin, de Cantemir, de Kogălniceanu, de Eminescu, de Iorga și de toți anonimii care alcătuiesc națiunea română. „Unirea națiunea a făcut-o!”, spunea același Kogălniceanu în secolul al XIX-lea. Menirea națiunii este să păstreze Unirea și – dacă s-a stricat între timp – s-o refacă, s-o păstreze ca pe un odor de preț și s-o ducă mai departe. Pentru că Țara nu este a noastră, ci a urmașilor noștri, în veacul vecilor, cum ar fi spus Ștefan cel Mare și Sfânt, prin vocea lui Barbu Ștefănescu Delavrancea. Suntem, prin urmare, „condamnați” la Unire și la Reunire prin însăși menirea noastră de români.

IOAN-AUREL POP
Cluj-Napoca,
10 octombrie 2017

„DUMNEZEU SE BUCURĂ CÂND FRAȚII SUNT ÎMPREUNĂ”

„Basarabia – cuvânt cu patru A // ca o biserică cu patru turle albe // pe zărrile istoriei”, astfel definea spațiul dintre Prut, Nistru, munții Bucovinei, Dunăre și mare poetul Tudor Plop-Ulmanu.

Țara basarabă e un tot întreg, care include ceea ce se vede cu ochiul, dar și ceea ce nu se vede, ceea ce se aude și ceea ce nu se aude, fiind compusă din amintiri și vise, din istorie trecută și viitoare, din foșnet de codri și foșnet de filă de carte, din murmur de râu și murmur de clipă, din imagini cu nouri și imagini cu bouri, amestecate...

Pământul ei e plin de istorie.

Este unicul loc de pe întinderile românești care a cunoscut fenomenul bisericilor pe roți – încât, atunci când vor năvăli oști străine, să poată fi dosite, cu ajutorul unor boi înjugați la ele sau fiind trase de cai în ascunziș de păduri –, cu preoți care purtau crucea pe piept și spada sub sutană, cu plugari care arau câmpiile de la margine de țară cu o mână pe cornul plugului și cu o alta pe sabie, cu cetăți voievodale – Hotin, Soroca, Tighina, Cetatea Albă, Ismail, Chilia, Reni –, dar și cu biserici-cetate la margine de Nistru sau pe mal de Dunăre...

Timp de douăzeci de secole Basarabia a făcut trup comun cu locurile din dreapta Prutului, alcătuind împreună o țară și un neam, mărturii fiind localitățile situate de o parte și de alta a acestui râu, care poartă aceleași nume: dincolo de satul Grozești e satul Grozești, dincoace de Cotul Morii e Cotul Morii, dincolo de Zberoaia e Zberoaia, dincoace de Ungheni e Ungheni, dincolo de Costuleni e Costuleni, dincoace de Măcărești e Măcărești, dincolo de Drănceni e Drănceni, dincoace de Pohănești e Pohănești,

dincolo de Răducani e Răducani, dincoace de Petrești e Petrești, dincolo de Medeleni e Mădăleni și tot așa – dovezi că acestea au alcătuit una și aceeași localitate de-a lungul tuturor veacurilor.

Dar în anul 1812 au venit niște străini și le-au împărțit în două: câte o jumătate de sat pentru fiecare țară. Prin mijlocul acestor așezări, acolo pe unde curgea acest râu pașnic, a fost trasă o graniță, despărțitoare nu doar de frații și surorile care s-au nimerit a locui în mahalale diferite, dar, s-ar părea, și de continente...

Un cântec din acel secol lăcrima astfel:

„Prutule, râu blestemat,
De frați m-ai înstrăinat...“

Basarabia, timp de 106 ani, a fost ca un geam în care s-a stins lumina. O iarnă fără de capăt, care se lățise și peste celelalte anotimpuri...

Dar a venit anul 1918.

Odată cu prăbușirea Imperiului Țarist, Basarabia se declară mai întâi Republică Democrată Moldovenească (la 2 decembrie 1917), apoi (la 24 ianuarie 1918) Sfatul Țării proclamă independența Republicii Moldovenești, iar la 27 martie 1918 – Unirea acestor pământuri înstrăinate cu Țara tuturor românilor:

„În numele poporului Basarabiei, Sfatul Țării declară: Republica Democratică Moldovenească (Basarabia) în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Dunăre, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani din trupul vechii Moldove, în puterea dreptului istoric și dreptului de neam, pe baza principiului ca noroadele singure să-și hotărască soarta lor de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama ei România“.

Se adevărase precizarea generalului rus I. Kuropatkin, care scrisese încă în 1910 că: „Poporul român din Basarabia, anexat acum o sută de ani, trăiește încă și astăzi deosebit și ca și în afara Rusiei. În viitor, fie pe cale pașnică, fie în urma unui război, unitatea poporului român este inevitabilă“.

În acea zi istorică, președintele Sfatului Țării, consăteanul meu Ion Incuț (originar din comuna Rezeni, din care făcea parte și satul Codreni), a spus:

„Sfatul Țării trebuie să ia măsuri ca tot pământul... să fie însă-mânțat...“

Era primăvară, și acei deputați, în majoritatea lor, erau țărani.

După Ion Incuț a cuvântat Ioan Pelivan, și el din Rezeni: „Simt o bucurie nemărginită când văd drapelul național, care falfăie deasupra acestui Palat“. E vorba de tricolorul nostru românesc. Mai apoi Pantelimon Halippa a vorbit de necesitatea „reclădirii țării“, căreia i-a dat glas deputatul Gheorghe Mare: „Să jurăm că mai bine să nu existăm decât să ne ocârmuiască alții, să ne țină în robie“.

Se întâmpla acest lucru exact în zilele când Ucraina voia să anexeze Basarabia, considerând-o „teritoriul ucrainean locuit de ucraineni“, și când între mapele din Kremlin își făcuse loc și una intitulată „Despre crearea Republicii Sovietice Socialiste Române“, care urma să fie încorporată la Uniunea Sovietică, cu capitala la București. Cum chestia cu Bucureștiul n-a putut fi realizată imediat, o vreme capitala aceluia stat mic, ce urma să devină mare, a fost desemnată la Balta. După Balta au urmat Ialta, Malta și alte locuri unde s-au decis destinele noastre, fără să fim întrebați: dar noi ce dorim?, dar noi ce vrem? Iar noi nu dorim decât ceea ce au dorit și înaintașii de la 1918:

să fim împreună cu neamul nostru;

să fim stăpâni pe pământul moșilor și strămoșilor noștri;

să ne vorbim liber limba, să ne rugăm nestingheriți Celui de Sus, să studiem în școli istoria noastră, care e a tuturor românilor;

să ne regăsim pe noi înșine ca națiune, să ni se recunoască dreptul de a fi cine suntem. „Suntem români și punctum!“, cum a zis Eminescu;

să ni se recunoască dreptul de a face parte din familia popoarelor europene etc.

Atunci, pentru români, secolul XX începuse nu la 1 ianuarie anul 1900, ci abia la 1 decembrie 1918.

Fiindcă, dacă celelalte state europene – Germania, Italia, Rusia etc. – izbutiseră ceva mai înainte să adune la un loc toate pământurile locuite de nemți, italieni sau ruși într-o singură țară, românii – în urma unor vicisitudini istorice – reușiseră să facă acest lucru abia în acel secol zbuciumat.

Libris
Respectăm drepturile de autor

Prima s-a unit cu Țara Basarabia, provincia ce a suferit cel mai mult, care a fost cea mai deznaționalizată, cea mai dezdăcinată, cea mai înstrăinată.

Apoi urma Bucovina, la 15 noiembrie din același an. Și, în sfârșit, Transilvania – la 1 decembrie 1918.

Atunci s-au regăsit cuvintele aceleiași limbi, despărțite de granițe și vămi împărătești; limba română, de la Nistru și până la Tisa, redevenea una și aceeași, adică EA ÎNSĂȘI.

Manifestul Unirii basarabene a fost o poezie – „Limba noastră“ de Alexei Mateevici:

*Limba noastră-i foc ce arde
Într-un neam ce fără veste
S-a trezit din somn de moarte,
Ca viteazul din poveste.*

Semnificația aceluia act istoric va rămâne neștersă în memoria veacurilor.

Imediat după ce a avut loc votarea din Palatul Unirii, inginerul hotarnic Alexandru Botezatu împreună cu câțiva dintre cei care au participat la actul istoric au sădit la 27 martie 1918 un stejar în curtea acestuia, pe care l-au botezat „Stejarul Unirii“.

La 1940, stejarul avea 22 de ani; la 28 iunie, niște soldați sovietici au încercat să treacă cu tancul peste el, apoi l-au tăiat cu topoarele – care o fi fost vina copacului? – și i-au dat foc chiar acolo în curte, în prezența unor copii curioși și a unor vecini speriați. Cum Alexandru Botezatu murise încă în 1925, i-au devastat casa, iar cărțile găsite, cele mai multe de specialitate, au fost puse și ele pe rugul aprins.

În primăvara următoare însă, alți lăstari își făcuseră loc pe lângă trunchiul stejarului. Noii proprietari ai casei inginerului hotarnic – niște activiști sovietici cărora le plăceau mai mult mesecenii – îi rupseră cu ură, dar, când lăstarii se încăpățănă să răsără și în primăvara următoare, noii stăpâni ai curții și ai Basarabiei turnară, derutați, deasupra trunchiului un strat gros de asfalt; lăstarii însă își făcură loc și prin asfalt, provocându-i crăpături, apoi dându-l la o parte.

Și-abia după ce proprietarul retează trunchiul stejarului de tot și așează peste locul acestuia, pe o rază de câteva zeci de metri, mai multe tone de beton, mlădițele nu mai răsăriră, în schimb – povesteau martorii oculari și bătrânii orașului –, în primăvara următoare, lăstari plâpânzi de stejar răsăriră în toate curțile și grădinile vecine, crescuți din rădăcinile pe care stejarul și le întinse pe sub case și garduri către alte ogrăzi, ca de aici, de la un an la altul, să plece către alte părți ale orașului, astfel că mulți dintre stejarii mândri și falnici de azi – e plin Chișinăul de ei – sunt convins că sunt crescuți anume din acele mlădițe care se trag din stejarul sădit de Alexandru Botezatu și de prietenii săi din Sfatul Țării și pe care aceștia, atunci, în anul 1918, îl botezaseră cu multă dragoste și evlavie – „Stejarul Unirii“.

Iar cuvântul Unire face parte din vocabularul lui Dumnezeu. În Psalmul 132 se spune, parcă despre noi:

*„Iată ce-i frumos nespus,
Iată vestea cea mai bună
Dorită de Cel de Sus:
Frații să fie împreună!“*

Iisus Hristos se ruga astfel: „Părinte, Mă rog ca toți să fie una...“ (Ioan, 17, 21).

E o chemare și pentru români: ca toți să fie una. Numai așa vom izbândi.

Numai așa noi vom fi noi (chiar și în sens de înnoire).

La ora actuală Basarabia este copilul furat și abandonat.

Care nu e nici cu cea care l-a furat (Rusia), nici cu cea de la care a fost furată (România).

S-au unit cele două Germanii, cele două Vietnamuri, cele două Yemenuri, și doar cele două Românii mai stau hașurate pe hărțile lumii în culori diferite.

Dar o nedreptate nu poate continua la nesfârșit.

Ea nu poate fi țară.

Chiar dacă-i „recunoscută“ de 180 de state ale lumii.

Libris.ro
Respectiv

Nu e vorba de unirea a două țări diferite, cum ar fi Cehia și Slovacia sau Irak și Kuwait, e vorba de revenirea unui teritoriu înstrăinat în trupul propriei țări, la locul de unde a fost rupt.

Avem o singură istorie, o singură Dunăre și un singur Dumnezeu.

Avem o singură Țară și ea se cheamă Limba Română.

Ar fi un mare păcat ca prin mijlocul ei să mai treacă sârma ghimpată, însemnându-i frontierele despărțitoare.

De națiunea română depinde pe unde vor trece mâine granițele Uniunii Europene: pe Prut, pe Nistru sau chiar dincolo de el.

Este o misiune a istoriei de care poporul român trebuie să fie mândru și pe deplin responsabil!

NICOLAE DABIJA
Chișinău,
16 octombrie 2017

INTRODUCERE

Unirea ca exercițiu de luciditate

Dacă s-a petrecut ceva cu adevărat incontestabil în ultimii doi ani în relația dintre București și Chișinău este validarea unui adevăr greu de acceptat pentru (prea) multă lume dincolo de Prut: singura, dar singura soluție de integrare europeană a Republicii Moldova a rămas unificarea cu România. Restul este autoiluziune sau praf în ochi.

Statele, ca și oamenii, au nevoie de iluzii și de „minciuni strategice” ca să meargă mai departe. Dar statele, ca și oamenii, nu pot trăi doar din eșecuri și nu se pot minți la nesfârșit. La un moment dat, realismul nu mai poate fi evitat. Firește, nu poți cere tuturor să fie/devină unioniști. Putem accepta că unii politicieni și intelectuali publici de peste Prut nu pot și nu vor putea accepta unirea cu România. E o chestiune de educație, status social și public, teamă de confruntare și competiție, comoditate, dispreț amestecat cu complexe etc. Nu se poate asta, și nimeni nu încercă așa ceva. Dar îi poți cere cuiva să fie realist și, mai ales, să nu mai mintă: *există altă șansă de prosperitate relativă pentru Republica Moldova și de evitare a depopulării masive și irepresibile a acestui teritoriu?* Evident, nu.

Acest volum nu este în nici un caz o propagandă pentru Reunire. Este doar o discuție lucidă, realistă, despre ce se petrece acum în stânga Prutului și despre viitorul oamenilor de acolo. Dacă nu se va petrece nimic în viitorii ani, Republica Moldova va rămâne un spațiu de frontieră, un *no man's land*, teritoriu fără viitor strategic, depopulat, abandonat de populația cea mai activă, inovatoare și talentată.

Cât timp elitele de la Chișinău, politice sau publice, vor perpetua ideea de „integrare europeană” a Republicii Moldova (fie și în Constituție!) și „reintegrarea” Transnistriei, nu vor face decât să

perpetueze minciuna. Favorabilă pentru aceste elite – ca politicieni locali și status personal –, dar dezastruoasă pentru masa mare de cetățeni ai Republicii Moldova, indiferent de etnie sau de limba vorbită. Despre asta e vorba până la urmă. Ideea de „integrare europeană” ca soluție de prosperitate și salvare este o iluzie, dacă nu o minciună; cel puțin pentru o generație de aici înainte. Nu mai funcționează nici măcar ca substitut pentru lipsa de „identitate națională”! Iar „a fi pe calea europeană”, a face reforme fără nici o finalitate, fără nici o garanție, un soi de europenizare fără integrare, nu a reușit nimeni în vecinătatea europeană. Un asemenea traseu nu îți asigură nici prosperitate, nici securitate.

Și totuși. Atâta timp cât aproape opt din zece locuitori dintre Prut și Nistru sunt etnici români (chiar dacă unii se numesc pe sine moldoveni), atâta timp cât trei sferturi din populația dintre Prut și Nistru declară limba română ca limbă maternă (chiar dacă unii încă o numesc moldovenească), opțiunea Reunirii României cu Republica Moldova este oricând valabilă. Reunirea este oricând posibilă atâta timp cât majoritatea cetățenilor României și Republicii Moldova își doresc acest lucru și atâta timp cât toate partidele parlamentare din România și din Republica Moldova care își doresc asta vor avea majoritatea în cele două parlamente (modelul german). Reunirea a stat tot timpul pe masă, ea a fost dintotdeauna o alternativă, chiar dacă deseori oculată de discursul oficial, chiar dacă a lipsit din spațiul public sau a fost cu grijă evitată – această opțiune a rămas tot timpul posibilă. Este ca și comoara, din vechea legendă iudaică, pe care o cauți disperat rătăcind prin lumea largă, dar care e de fapt ascunsă în spatele casei tale...

Nu avem, evident, nici o garanție că lucrurile vor merge într-o direcție sau alta. Indiferent că suntem sau nu de acord cu așa ceva, indiferent ce vom face de aici înainte, cel puțin să nu ne mai vinдем, reciproc, iluzii. Căci, dacă vom renunța la acestea, vom face un enorm pas înainte.

Și, pentru prima dată, la 100 de ani de la Marea Unire, vom putea deschide un dialog onest.

*

Această lucrare, apărută în prag de Centenar, urmărește trei obiective.

Primul, să pună în fața cititorilor chestiunea relațiilor dintre cele două state printr-o grilă identitară, furnizând principalele concepte și perspective care permit o mai bună înțelegere a fenomenelor, extrem de complicate, de peste Prut (primele două părți).

În al doilea rând, cartea poate fi citită și ca o analiză și prezentare a evenimentelor politice din Republica Moldova, în special după 2014, ca o continuare a cercetărilor dedicate acestui spațiu în lucrările noastre anterioare (următoarele două părți).

În al treilea rând, volumul cuprinde cea mai amplă analiză de până acum a situației economice a Republicii Moldova și, în subsidiar, o evaluare a costurilor reunificării celor două state, făcute după model german – marca indiscutabilă a Departamentului de Cercetări Economice al Fundației Universitare a Mării Negre (FUMN); inclusiv o foaie de parcurs a acestui proces (partea a V-a).

Lucrarea este una de sinteză, bazată pe cercetări și pe analize anterioare. Părți din ea au fost publicate în ziare, reviste de specialitate sau în volumele noastre indicate în bibliografie. Am încercat să evităm abordările fastidioase, încărcate de citate și referințe, și să prezentăm cititorului un text lejer, nu academic, accesibil și cât mai limpede în mesajele sale.

*

Mulțumirile noastre se cuvin Grupului Editorial Litera, care ne-a sugerat și găzduit acest volum în ajun de Centenar; colegilor de la Fundația Universitară a Mării Negre, în a cărei atmosferă au fost forjate multe dintre analizele publicate în carte – directorului Departamentului de Studii Estice al FUMN, George Scarlat, și se cuvin mulțumiri în plus. În general, prietenilor de pe ambele maluri ale Prutului, prin intermediul cărora ne-am menținut, fără intermitențe, interesul pentru evoluțiile din Republica Moldova.

București

3 octombrie 2017

I. BUCUREȘTI-CHIȘINĂU ÎN PRAG DE CENTENAR

Extinderea euroatlantică s-a oprit

Perspectiva creează fenomenul, spunea cineva cu temei. Mai concret, distanța și așezarea contează, nu poți vedea elefantul cu microscopul, indiferent de acuratețea acestuia.

Elefantul este un *ciclu istoric* început odată cu căderea URSS și încheiat acum, sub ochii noștri. Ca orice eveniment istoric major, nu are nici o dată precisă de început, nici una exactă de final. Esența lui constă în prăbușirea unei lumi „alternative“ (URSS și „lagărul socialist“) și, pe fondul acestei prăbușiri, o înaintare fără precedent a frontierei euroatlantice spre Est. O înaintare care a avut resorturi și energii multiple, pe care le vom cerceta în paginile care urmează în formele ei diverse. O înaintare care, însă, s-a oprit. *Suntem acum în momentul opririi înaintării frontierei europene spre Est*, ceea ce înseamnă, în termeni formali, instituționali, oprirea extinderii euroatlantice spre Est, chiar și la nivel de proiect și intenție, pe toate dimensiunile majore: UE și NATO.

Pentru prima dată după căderea Cortinei de Fier, suntem nevoiți să gândim spațiul euroatlantic în relația cu Estul fără dimensiunea *dinamică*. *Frontiera s-a oprit*, adică a devenit *graniță*. Ce urmează? Cum ne mai raportăm la Est, în special la Federația Rusă, și cum se mai raportează ea la noi? Rusia a ajuns la porțile Occidentului sau, mai exact, Occidentul a ajuns la porțile ei, respectiv la ceea ce rușii numesc străinătatea apropiată, spațiu strategic și vital pentru Moscova. Și a decis să nu meargă mai departe. Din rațiuni multiple, interne, dar și de realități din teren, locale, mult mai reticente și duplicitate față de înaintarea frontierei euroatlantice din anii 1990

Libris.ro
Respect pentru oameni și cărți

încoace. Suntem la un capăt de ciclu și putem acum să privim, cu realism și obiectivitate, ce s-a petrecut cu noi.

Povestea extinderii euroatlantice spre Est este povestea transformării, treptate, a *frontierei* în *graniță*. Astăzi, ca să rezumăm cât mai succint criza de proiect în care ne aflăm, suntem în situația în care frontiera nu mai poate deveni graniță. Din rațiuni care țin deopotrivă de combustia occidentală, dar și de întâmpinări de care se bucură în regiune. Frontiera occidentală s-a întâlnit în aceste spații cu frontiera rusă și nu s-a putut fixa ca o graniță.

Pentru România, această constatare obligatorie înseamnă că va rămâne o perioadă însemnată de timp Estul Vestului, iar pentru Republica Moldova, că integrarea europeană este imposibilă pentru o generație.

De la acest punct trebuie pornită orice dezbateră.

Eșecul proiectului „Moldova nu e România“

Privirea retrospectivă nu este paseistă și nici măcar nostalgică. Este doar o oglindă pe care o pui în fața contemporanilor în care aceștia să se vadă mai bine și să își măsoare, mai adecvat, performanțele sau lipsa acestora. Trecutul devine spațiu de responsabilizare a prezentului, iar figurile ilustre ale momentelor astrale – *inovatori morali*. De aici apelul acestei lucrări, fie și tacit, la 27 martie sau 1 decembrie 1918. Tăcerea asupra acestor evenimente istorice nu măsoară în nici un caz irelevanța acestora, ci lipsa de anvergură a elitelor, politice sau nu, actuale. De pe ambele maluri ale Prutului.

Pentru malul stâng al Prutului, o asemenea dezbateră este, în realitate, intempestivă. Dacă nu se va petrece nimic în viitorii ani, după cum am scris anterior, Republica Moldova va rămâne un spațiu de frontieră, un teritoriu fără viitor strategic, depopulat, abandonat de populația cea mai activă, inovativă și talentată. Tendințele de abandon începute la finele anilor 1990 se vor amplifica și vor cuprinde în special clasa mijlocie, atâta câtă mai este ea pe malul stâng al Prutului. Nici un „lider providențial“ nu va fi capabil să schimbe această realitate.

Dacă ar fi să identificăm o formulă sub care a stat evoluția Republicii Moldova de la apariția ei ca entitate politică, aceasta ar fi expresia utilizată public nu o dată: „Moldova nu e România“. Acesta a fost și este în realitate „proiectul“ care a prezidat abordarea față de Republica Moldova nu doar la Moscova, dar și în capitalele occidentale, chiar, cu excepțiile de rigoare, la București sau la Chișinău. În ciuda unor voci individuale izolate, instituțional vorbind, acesta a fost mesajul unanim.

„Moldova nu este România“ – la acest punct a existat un consens aproape total. Diferențele, contradicțiile și confruntările au apărut la al doilea nivel, respectiv acela unde trebuie să se răspundă la întrebarea CE este Republica Moldova. Și aici lucrurile se complică, se amestecă, devin dificil de întrezărit. Iar vestea cea mai proastă este că, în acest moment, Republica Moldova nu mai poate deveni aproape nimic din ceea ce sperau cetățenii sau politicienii ei. Fie că doreau un stat funcțional și prosper orientat către Rusia – presupunând că așa ceva este posibil! –, fie că doreau un stat funcțional și prosper orientat spre Uniunea Europeană.

Despre eșecul discursului identitar și proiectului „Moldova nu e România“ vom vorbi mai departe. Pentru că acest eșec este, de fapt, punctul de plecare al oricărei dezbateri realiste, dincolo de sloganuri fără conținut și frustrări inutile, despre relația bilaterală București-Chișinău. Vom pleca de la radiografia identitară și (geo)politică a Republicii Moldova, singura capabilă să ne ajute să înțelegem ce s-a petrecut și ce se petrece astăzi dincolo de Prut. Vom aborda evoluțiile de peste Prut, inclusiv cele mai recente, din perspectivă politică, identitară și economică. Verdictul este o criză societală profundă – nu doar economică sau (geo)politică. Vom încheia prin a prezenta comparativ relația dintre cele două state și ce ne poate aștepta în continuare. Soluția Reunirii este opusul absolut al proiectului „Moldova nu este România“. Nu afirmăm aici că trebuie asumat de toată lumea, lăudat sau implementat mâine. Afirmăm că este singura soluție realistă care le-a mai rămas cetățenilor și politicienilor din stânga Prutului pentru a mai putea aspira, credibil, la securitate, prosperitate și demnitate.

Respect pent În ziua de 19 august 1944, trupele sovietice se aflau pe linia Nistrului, pregătind o ofensivă uriașă, cu scopul de a scoate România din război, ofensivă intitulată mai apoi de către istorici „Operațiunea Iași–Chișinău”; trupul României interbelice includea încă Moldova răsăriteană. A doua zi, pe 20 august 1944, trupele sovietice, compuse din două armate, Frontul II Ucrainean, comandat de Rodion Malinovski, și Frontul III Ucrainean, al lui Tolbuhin, au început ofensiva, din două direcții: de la nord la sud și din est spre vest în direcția Iași. În fața sovieticilor se aflau aproximativ 50 de divizii ale germanilor, numite Grupul Armatei Ucraina de Sud, și două armate române; sovieticii aveau în dotare deja celebrele tancuri T-34, dar și o armă nouă – o mașină de lansare a rachetelor, intrată în istorie cu numele *Katiușa*. Această dotare le-a permis să înainteze repede, iar operațiunea propriu-zisă a durat până pe 29 august, în acest interval apărând și actul de la 23 august 1944.

La finalul acestei operațiuni, Armata Roșie a contabilizat 13 197 de morți și dispăruți și 53 933 de răniți, germanii cel puțin 200 000 de morți și dispăruți, precum și un număr necunoscut de răniți, iar România a numărat 8 305 de morți, 24 989 de răniți, 153 883 de dispăruți sau prizonieri (prizonierii au fost făcuți după actul de la 23 august, într-un gest de mare infamie al sovieticilor) și, în plus, România a pierdut Moldova răsăriteană, care a devenit Republica Sovietică Socialistă Moldovenească până la independență, în 1991, și apoi statul independent Republica Moldova, până astăzi.

În tot acest timp, mai puțin în perioada sovietică și mult mai pronunțat în perioada de după căderea comunismului, părți importante ale românimii de pe ambele maluri ale Prutului continuă să sperie într-o Reunire istorică a celor două state românești. Opțiunea Reunirii este oricând valabilă; mai ales în contextul în care trei sferturi dintre cetățenii României se declară favorabili acesteia!

Opțiunea unionistă are ecouri mai slabe sau mai puternice printre românii din stânga Prutului în funcție de momentul istoric și de toanele puterii de la Chișinău, dar susținerea sa în România

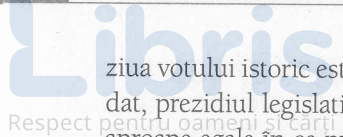
din dreapta Prutului a rămas constantă la cote impresionante; nicidecum, nici o personalitate sau nici un partid politic cu relevanță la București nu a renunțat la obiectivul final al Reunirii celor două state românești; că o pun sub forma „regăsirii în Uniunea Europeană” sau că o cer direct și imediat, elitele de la București își doresc Reunirea și cred cu onestitate în realitatea acestei posibilități. Până acum, Chișinăul a răspuns cu răceală și prudență efuziunii și sprijinului necondiționat de la București, Reunirea fiind mai populară printre intelectualii entuziaști ai generației anilor 1990 decât printre politicienii provinciali și minori ca personalitate ai zilelor noastre.

Lipsa de simț istoric a majorității elitelor politice de la Chișinău nu a reușit cătuși de puțin să tempereze creșterea sentimentului unionist printre românii basarabeni, iar criza sistemică în care se zbate Republica Moldova a accentuat acest sentiment în ciuda perfidelor încercări de escamotare din partea instituțiilor statului.

De unde a început discuția? Declarația de independență

La 27 august, Republica Moldova sărbătorește Ziua Independenței. La fel ca în 1991, anul proclamării, a vorbi astăzi despre independența republicii este bizar. Având o suprafață de circa 11% din teritoriul pe care nu o controlează, cu trupe rusești pe teritoriul ei și care rămân surde la cererile repetate ale oricui de a părăsi republica, cu o „neutralitate” doar pe hârtie, deși reconfirmată recent de Curtea Constituțională de la Chișinău (!), independența Republicii Moldova rămâne o iluzie, o formulă fără conținut, doli-dora de ambiguități și de întrebări fără răspuns.

Și nu e nefiresc să fie așa. Aceasta a fost, în realitate, condiția independenței Republicii Moldova încă de la declararea ei – nu a existat nicidecum consens față de conținutul sau interpretarea Declarației de independență, votată de către corpul legislativ la 27 august 1991. Apărut după Declarația de Suveranitate din 23 iunie 1990 și izvodit după eșecul puciului de la Moscova declanșat la 18 august, textul a relevat confuzia de pe teren în ce privește destinul ulterior al Republicii Moldova. Comportamentul parlamentarilor de la Chișinău în

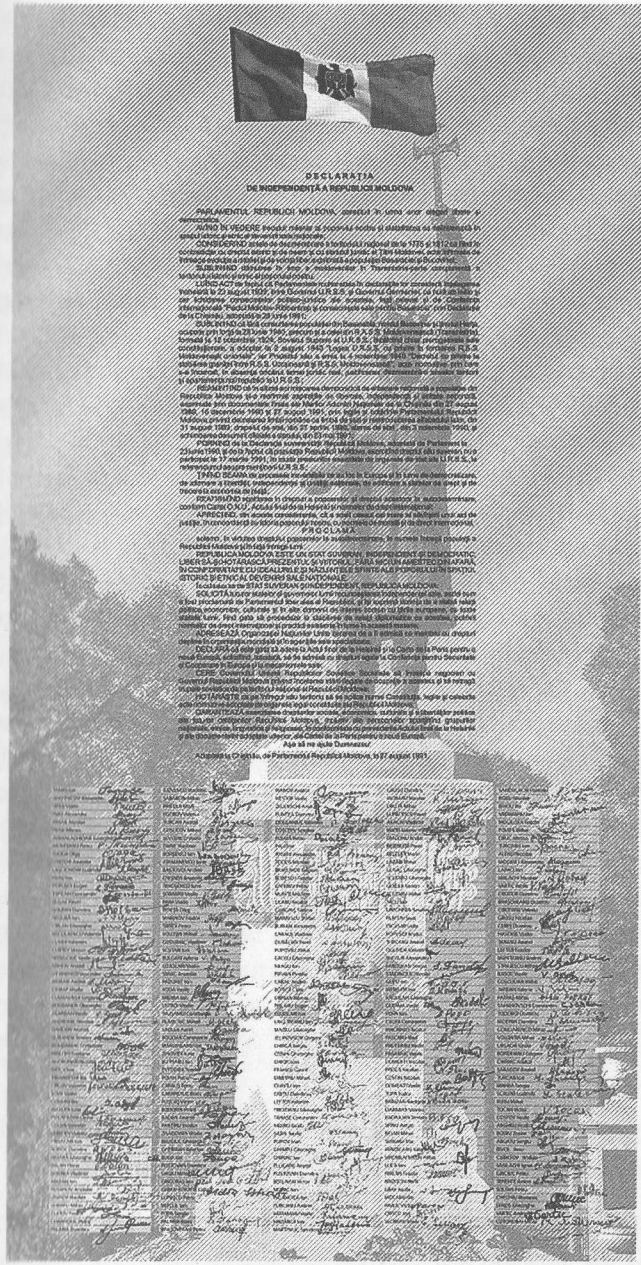

ziua votului istoric este o veritabilă hârtie de turnesol. La un moment dat, prezidiul legislativului de la Chișinău se scindase în două părți aproape egale în ce privește interpretarea textului propus spre aprobare. Obiecția opozanților era că documentul constituia o justificare a Unirii Republicii Moldova cu România. Textul este epurat de o serie de aserțiuni ambigue sau de orice referire la Unirea Basarabiei cu România din martie 1918 și, în final, este adoptat cu 276 de voturi (74%), fără abțineri sau voturi împotriva (esențial era că, în declarație, limba este denumită „română“, deși au trecut mai bine de 22 de ani ca acest lucru să fie validat de Curtea Constituțională prin decizia din 5 decembrie 2013 – Constituția Republicii Moldova continuă să NU fie în concordanță cu decizia Curții!).

Aparenta unanimitate nu trebuie să inducă în eroare. În realitate, interpretările textului decupau la Chișinău două tabere. Pe de o parte, cei care citeau Declarația de Independență ca *independentă față de Rusia*, pe de altă parte, cei care o vedeau ca *independentă față de România*. Pentru cei din prima tabără era o oportunitate pentru apropierea treptată față de București, prin programe comune și proiecte derulate simultan. Intră aici unioniștii graduali, cei care vedeau existența celui „de-al doilea stat românesc“ ca etapă intermediară sau cei care nu concep astăzi traseul euroatlantic al Republicii Moldova fără România. A existat și o poziție radicală, ulterior repliată de nevoie în tabăra gradualistă, a celor care s-au opus adoptării unei asemenea declarații – lozinca lor era „Unire, acum!“.

Sunt cei care mai cred astăzi că Unirea s-ar fi putut realiza atunci – și există argumente și pentru un asemenea punct de vedere. Dacă Bucureștiul ar fi fost capabil să gestioneze situația ulterior, e o altă discuție.

Cea de-a doua tabără vedea declarația ca pe o blocare a oricărui referințe la 1918 sau la situația de dinaintea Pactului Molotov–Ribbentrop. Se includ aici adepții CSI de ieri și de azi, moldoveniștii primitivi de extracție sovietică sau cei care doreau aderarea Republicii Moldova la eventuala uniune Rusia–Belarus. Oricum și orice, dar fără România și, dacă se poate, împotriva ei. De notat că o a treia cale nu a existat atunci, dar s-a dezvoltat între timp, cum vom vedea mai departe, sub forma moldovenismului europeanist și a „națiunii civice“.

Chestiunea cea mai surprinzătoare este că, la București, situația se prezenta aproape în oglindă. Chiar dacă la vremea respectivă nu era conștientizată ca atare. Recunoașterea independenței Republicii Moldova s-a făcut, la 3 septembrie 1991, aproape unanim în legislativul românesc reunit. (Singura excepție „împotriva“ a fost atunci deputatul Claudiu Iordache.) În ciuda acestei sincronii, o masivă parte a clasei politice de la București a interpretat, și ea, independența Republicii Moldova ca independență față de România: Chișinăul să-și vadă de ale sale, iar Bucureștiul de problemele lui – și, chipurile, să nu piardă Transilvania năzuind la Basarabia (cum perora atunci Silviu Brucan în Parlament)! Din acest punct de vedere, cea mai lipsită de echivoc declarație politică a venit atunci din partea Bisericii Ortodoxe Române. La 27 august, patriarhul Teoctist adresa Parlamentului de la Chișinău un mesaj în care se arăta că întreaga creștinătate ortodoxă românească „era alături de frații și surorile de o limbă, de un neam și de o credință, decise să-și hotărască liber viitorul și să proclame *independența totală față de URSS* (s.n.)“. A fost cea mai radicală declarație pe această chestiune...

Și asta explică multe în ce privește relația dintre cele „două state românești“ (Mircea Druc) și lipsa de proiect pe relația București–Chișinău. În aceste condiții, sărbătorirea dobândirii „independenței“ Republicii Moldova este un prilej de bilanț posac: dacă pe malul drept al Prutului lucrurile par că s-au schimbat, deschiderea spre Basarabia devenind un consens național – fără exprimări politice clare, din păcate –, pe malul stâng al Prutului au prevalat din 1994 încoace, politic vorbind, cei care au interpretat declarația din 27 august ca independență față de România.

Înainte de a vedea cum, să stăruim asupra unui moment crucial: atitudinea față de Reunire la nivel european și, mai ales, american.

România și Republica Moldova la începutul anilor 1990. Percepții internaționale

Istoria contrafactuală nu ne este de mare folos acum. Dar merită să reluăm aici analiza unei idei care marchează încă

mentalul public de pe ambele maluri ale Prutului, respectiv aceea că o „înțelegere“ din partea marilor cancelarii care ar fi blocat sistematic apropierea / unirea dintre cele două țări a fost o constantă în discursul public. E cel puțin o exagerare*. Dacă recapitulăm nițel pozițiile mai mult sau mai puțin publice ale marilor cancelarii în anii 1990, constatăm că orizontul de așteptare pentru un parteneriat solid România–Republica Moldova era deja constituit. Asta nu înseamnă adeziuni unanime; înseamnă doar că nimeni nu l-ar fi perceput ca nefiresc în cazul în care, de la București sau de la Chișinău, s-ar fi făcut eforturi majore în vederea fructificării politice a acelui parteneriat.

Iată, de pildă, ce declara Margaret Thatcher în *Le Figaro* în 29 august 1990: „Din discuțiile mele cu Gorbaciov am reținut că principala sa preocupare era să mențină integritatea teritorială a Uniunii Sovietice. El voia să păstreze această moștenire. N-am putut decât să exclam: «dar țările baltice și Moldova (s.n.) nu aparțin Uniunii Sovietice!» El n-a acceptat niciodată această opinie. Noi, occidentalii, trebuie să favorizăm buna incluziune a republicilor; ele trebuie să fie libere, ele vor trebui să fie libere. Ar fi inoportun să dăm dovadă de îngustime, de spirit de lașitate și să căutăm pretext potrivit pentru a nu face nimic“**.

Ziaristii de la Moscova, pe de altă parte, îi adresau lui Mircea Snegur, președintele de atunci al Moldovei, obsesiv aproape, o întrebare: „Nu intenționați să vă uniți precum au făcut cele două Germanii?“***.

Argumentul cel mai solid în acest sens îl constituie un document american excepțional emis la 28 iunie 1991, dată la care, la Chișinău, se dădea publicității *Declarația de la Chișinău a Conferinței Internaționale Pactul Molotov–Ribbentrop și consecințele lui pentru*

* Reluăm aici, extinzându-le, principalele repere pe care le-am fixat în volumul nostru *Moldova ante portas*, București, Editura Tritonic, 2005, pp. 10–15.

** În lucrarea lui Viorel Patrîchi, *Mircea Druc sau lupta cu ultimul imperiu*, București, Zamolxe, 1998, p. 376, se găsesc și alte informații care confirmă existența acelui orizont de așteptare.

*** Gheorghe E. Cojocaru, *Politica externă a Republicii Moldova. Studii*, ediția a doua revăzută și adăugită, Civitas, Chișinău, 2001, pp. 103–105.